

Taal & Cultuur

Duitsland en de Duitsers!

MATERIAAL

Duitsland en de Duitsers

Duitsland: een overzicht

Gerd Busse

ALGEMENE INFORMATIE 7

- Geografie 7
- Klimaat 7
- Demografie 7
- Godsdienst 8
- Economie 8
- Feestdagen 8
- Steden en dichtbevolkte gebieden 9
- Geschiedenis (1870 – vandaag) 9

POLITIEK SYSTEEM EN BESTUURSOPBOUW 11

- Grondwet 11
- Federale structuur 11
- Bondsdag (Bundestag) 11
- Bondsraad (Bundesrat) 11
- Staatshoofd 11
- Bondsregering 11
- Deelstaten (Bundesländer) 12
- Partijenlandschap 13
 - CDU 13*
 - CSU 13*
 - SPD 13*
 - FDP 13*
 - Die Linke 13*
 - Bündnis 90/Die Grünen 14*
 - Rechts-extreme partijen 14*
 - Regionale partijen en 'kiezersgroepen' 14*
 - Verboden partijen 14*

VERDERE INFORMATIE OVER HET THEMA 15

Algemene informatie

Geografie

De Bondsrepubliek Duitsland is een West-Europese staat die uit een federatie van zestien deelstaten bestaat. Het land ligt in Midden-Europa en grenst in het Noorden aan de Noord- en de Oostzee en aan Denemarken, in het Westen aan Nederland, België, Luxemburg en Frankrijk, in het Oosten aan Polen en Tsjechië en in het Zuiden aan Oostenrijk en Zwitserland. De Bondsrepubliek beslaat een oppervlakte van 357.050 km² (Nederland heeft een oppervlakte van 41.528 km²); de grootste afstand van het Noorden naar het Zuiden bedraagt 886 km, van het Oosten naar het Westen 636 km. Hoofdstad en regeringszetel van de Bondsrepubliek is Berlijn met 3,4 miljoen inwoners. De nationale feestdag is 3 oktober ('Dag van de Duitse eenheid'), waarop de hereniging van de Bondsrepubliek met de DDR in 1990 wordt herdacht. De landstaal is Duits. Minderheidstalen zijn Fries, Sorbisch, Deens en Romani.

Geografisch valt Duitsland in drie regio's te verdelen: de Noord-Duitse laagvlakte, de middelgebergten en de noordrand van de Alpen. De Noord-Duitse laagvlakte wordt doorsneden door de rivieren Ems, Weser, Elbe en Oder. Het is oude cultuurgrond waarop tarwe, rogge, gerst, haver, aardappels en suikerbieten worden verbouwd of veeteelt plaatsvindt (runderen, varkens en pluimvee). De belangrijkste steden van het gebied zijn Kiel, Hamburg, Bremen, Hannover, Maagdenburg en Berlijn.

Het middelgebergte bestaat uit het Rijndal, de Harz en het Thüringer Woud. Ten noorden van het Rijndal ligt met het Roergebied en de steden Duisburg, Essen, Bochum, Gelsenkirchen en Dortmund een van de belangrijkste industriegebieden van Duitsland. De grootste stad in het westen is Keulen. De industriële centra van de oostelijke zone van het Middelgebergte liggen allemaal aan de Elbe of aan een zijtak ervan. Belangrijke steden zijn Leipzig, Dresden, Chemnitz (het vroegere Karl-Marx-Stadt), Halle en Erfurt. Het zuidelijke deel van het Rijndal tussen Eifel en Hunsrück wordt gedomineerd door de landbouw en is beroemd om zijn wijnbouw.

De noordelijke rand van de Alpen wordt gekenmerkt door weidelandschappen (zoals bijvoorbeeld de Schwäbische Alb) en beboste heuvelruggen (zoals bijvoorbeeld het Zwarte Woud of het Beierse Woud). Het belangrijkste meer is het Bodensee aan de noordelijke rand van de Alpen, de belangrijkste rivieren zijn de Neckar, de Donau, de Iller, de Lech, de Isar en de Inn. Het hoogste punt van Duitsland is de Zugspitze (2.963) in de Beierse Alpen. De voornaamste centra in het gebied zijn Stuttgart, Karlsruhe, Neurenberg en München.

Klimaat

Klimatologisch ligt Duitsland in de gematigde zone van de Westenwind tussen de Atlantische Oceaan en het continentale klimaat van Oost-Europa. Het klimaat wordt o.a. beïnvloed door de golfstroom, die voor de in deze breedtegraden ongewoon milde klimatologische waarden zorgt.

De temperaturen schommelen gemiddeld per jaar tussen 4,6° C (min.) en 12,4° (max.). Sinds een aantal decennia valt echter een trendmatige stijging van de gemiddelde temperaturen te constateren.

Demografie

De Bondsrepubliek Duitsland heeft 82,5 miljoen inwoners (stand: oktober 2006) en telt daarmee na Rusland de grootste bevolking van alle Europese landen. Duitsland is een van de dichtstbevolkte landen van de wereld. 8,8% van de inwoners van de Bondsrepubliek is buitenlander, het grootste deel van hen – ca. 1,8 miljoen – komt uit Turkije; in totaal heeft ongeveer 17% van de bevolking van de Bondsrepubliek een zogeheten immigratie-achtergrond. Het gaat hierbij, behalve om inwoners met niet-Duitse nationaliteit, om verlate Duitstalige emigranten uit o.a. Rusland, Polen of Roemenië en om voormalige buitenlanders die zich hebben laten naturaliseren.

De demografische verandering, d.w.z de stijging van de gemiddelde leeftijd van de bevolking op grond van een toenemende levensverwachting bij gelijktijdig dalende geboortecijfers leidt ertoe dat Duitsland in de komende jaren en decennia sterk afhankelijk zal zijn van de immigratie van voornamelijk goed opgeleide werknemers om enerzijds de toekomstige behoefte aan vaklui op de arbeidsmarkt te kunnen dekken en anderzijds het pensioen- en zorgstelsel op de lange termijn in stand te kunnen houden. Hoewel het verschijnsel al langer bekend is, dringen de voor een deel dramatische gevolgen van deze ontwikkeling pas geleidelijk tot het publieke bewustzijn door en leiden o.a. tot een verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd tot 67 jaar en een toename van de particuliere ouderdomsrente, terwijl men zich ook steeds meer bezighoudt met het thema 'ouder wordend personeel'.

Godsdienst

Een derde van de bevolking, 33%, maakt deel uit van de Evangelische Kerk, nog eens een derde van de Rooms-Katholieke Kerk, waarbij het Noorden voornamelijk een protestant en het Westen en het Zuiden een overwegend katholiek stempel dragen. Uit de statistieken over het kerkbezoek uit het jaar 2005 blijkt dat zo'n 4,5% van de katholieken en 1,5% van de protestanten op zondag de kerkdienst bezoeken. Moslims vormen in Duitsland ongeveer 3% van de bevolking; daarnaast zijn er zo'n 108.000 mensen die het joodse geloof aanhangen en 164.000 getuigen van Jehova. Ongeveer de helft van de bevolking op het grondgebied van de voormalige DDR in het Oosten van de Bondsrepubliek maakt geen deel uit van enige confessie. De Katholieke en de Evangelische Kerk en de Centrale Raad van de Joden worden voor een belangrijk deel via een zogeheten kerkbelasting gefinancierd, die namens de staat bij de leden van de geloofsgemeenschappen wordt geheven.

Economie

De Bondsrepubliek Duitsland is relatief arm aan grondstoffen. Haar economie is voornamelijk gebaseerd op industrie en dienstverlening. Grote arealen van de Bondsrepubliek worden landbouwkundig gebruikt, hoewel slechts 2% van de werkende bevolking in de landbouw werkzaam is. Het bruto binnenlands product bedraagt 2,3 biljoen euro (stand: 2005); daarmee heeft Duitsland de op twee na grootste economie ter wereld. Bovendien is Duitsland 'wereldkampioen export', d.w.z. het exporteert meer goederen dan enig ander land ter wereld. Qua levensstandaard staat Duitsland mondiaal op de twintigste plaats.

Een van de grootste problemen van de Duitse economie sinds de hereniging in 1990 is de ongewoon hoge werkloosheid, die in januari 2006 boven de 5 miljoen uitsteeg. Sinds de tweede helft van 2006 is het werkloosheidscijfer dankzij een aanhoudende economische opleving voor het eerst in tien jaar weer aan het dalen; in september 2007 waren er in Duitsland nog zo'n 3,7 miljoen mensen werkloos.

Feestdagen

Duitsland telt in de hele Bondsrepubliek negen wettelijke feestdagen: Nieuwjaar (1 januari), Goede Vrijdag, tweede paasdag, hemelvaartsdag, Dag van de Arbeid (1 mei), tweede pinksterdag, Dag van de Duitse Eenheid (3 oktober) en de kerstdagen. Daarnaast zijn er feestdagen die alleen in de afzonderlijke deelstaten of regio's worden gevierd, bijvoorbeeld Driekoningen of Epifanie (6 januari), Sacramentsdag, Mariahemelvaart (15 augustus), Dag van de Reformatie (31 oktober), Allerheiligen (1 november) of boete en biddag (eind november).

Steden en dichtbevolkte gebieden

De vijf grootste steden van de Bondsrepubliek Duitsland zijn:

1. Berlijn (ca. 3,4 miljoen inwoners)
2. Hamburg (ca. 1,7 miljoen inwoners)
3. München (ca. 1,3 miljoen inwoners)
4. Keulen (ca. 1 miljoen inwoners)
5. Frankfurt am Main (ca. 650.000 inwoners)

De grootste dichtbevolkte gebieden zijn:

1. Rijn-Roer-gebied (ca. 12 miljoen inwoners)
2. Rijn-Main-gebied (ca. 5,8 miljoen inwoners)
3. Regio rondom Hamburg (ca. 4,3 miljoen inwoners)
4. Regio Berlijn-Brandenburg (ca. 4,3 miljoen inwoners)
5. Regio Hannover-Braunschweig-Göttingen (ca. 3,9 miljoen inwoners)

Geschiedenis (1870 - vandaag)

Na de Duits-Franse oorlog van 1870/1871 slaagde de Pruisische kanselier Otto von Bismarck erin de losjes met elkaar verbonden staten en vorstendommen van de Noord-Duitse Bond, Beieren, Baden-Württemberg en Hessen te verenigen. Op 18 januari 1871 werd in het paleis van Versailles het Duitse keizerrijk onder het bewind van Wilhelm I uitgeroepen. Het keizerrijk was een vorstenbond onder Pruisische leiding, waarbij de afzonderlijke staten op bestuurlijk en cultureel terrein een hoge mate aan autonomie kregen toegewezen.

Tegen het einde van de negentiende eeuw namen de internationale spanningen steeds meer toe. Zowel de industriële revolutie als het kolonialisme en het nationalisme bereikten hun hoogtepunt en vormden tegelijkertijd een van de oorzaken en de voedingsbodem voor de Eerste Wereldoorlog. Nadat het Duitse Rijk in 1918 had gecapituleerd, werd het door het Vredesverdrag van Versailles gedwongen talrijke gebieden (o.a. Noord-Sleeswijk, West- en Oost-Pruisen, Posen, Silezië, Eupen-Malmédy, Elzas-Lotharingen en alle overzeese koloniën) af te staan en omvangrijke herstelbetalingen te verrichten. De zwakte van de na het eind van de oorlog ontstane Republiek van Weimar – mede veroorzaakt door een ontoereikend gevormd democratisch bewustzijn bij haar burgerij –, de zware financiële lasten die het land door de zegevierende mogendheden opgelegd had gekregen, de economische crisis in samenhang met de hoge werkloosheid en de sociale onlusten die hiervan het gevolg waren, effenden het pad voor de NSDAP (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*) en haar leider, de 'Führer' Adolf Hitler, die na parlementsverkiezingen in 1933 legaal de macht in de Rijksdag kon overnemen.

Met de aanval op Polen op 1 september 1939 gaf Duitsland de aanzet tot de Tweede Wereldoorlog. Hierna werden tal van landen, waaronder ook Nederland, door Duitse troepen overvallen en bezet. Er kwam pas in 1945 een einde aan de oorlog door grote offensieven van de geallieerde strijdkrachten van de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Canada, Frankrijk en Rusland. Volgens schattingen heeft de Tweede Wereldoorlog aan zo'n 50 miljoen mensen het leven gekost.

Na afloop van de oorlog werd het land door de overwinnaars bezet en in vier geallieerde zones verdeeld; de gebieden ten Oosten van de rivieren Oder en Neißer werden aan Polen resp. de Sovjet-Unie toegewezen. In 1949 werden in de geallieerde bezettingszones twee Duitse staten opgericht: de Bondsrepubliek Duitsland, die de Amerikaanse, Britse en Franse zone omvatte, en de Duitse Democratische Republiek (DDR) in het door de Sovjet-Unie bezette oostelijke deel van Duitsland. Berlijn, midden in de DDR gelegen, kreeg een speciale status.

De Bondsrepubliek volgde het democratische en economische model van het Westen. Hoofdstad en regeringszetel werd Bonn. De DDR volgde het model van de Sovjet-Unie en sloot zich ideologisch, economisch en militair bij het communistische Oostblok aan. Hoofdstad van de DDR was (Oost)-Berlijn.

Augustus 1961, op het hoogtepunt van de Koude Oorlog, liet het communistische regime in de DDR een muur rondom West-Berlijn en tussen West- en Oost-Duitsland optrekken, die in de daaropvolgende decennia tot het symbool van de Duitse deling uitgroeide en de DDR de reputatie opleverde een 'volksgevangenis' te zijn, omdat de muur er vooral toe diende te voorkomen dat de eigen bevolking naar de Bondsrepubliek vluchtte.

De 'val van de Muur', d.w.z. de opening van de grens tussen de DDR en de Bondsrepubliek op 9 november 1989 bezegelde het einde van de DDR en leidde tot de hereniging van het land op 3 oktober 1990 op basis van de grondwet van de Bondsrepubliek. Sindsdien is Berlijn de hoofdstad van het land; sinds 1999 hebben ook het parlement en (een groot deel van de) regering hun zetel in Berlijn.

De jaren na de hereniging werden, afgezien van een korte economische opleving in het begin van de jaren negentig, gekenmerkt door een stagnerende economie, hoge werkloosheid en een politiek systeem dat niet in staat was hervormingen tot stand te brengen. Met name in de zogeheten 'nieuwe' deelstaten (dus op het gebied van de voormalige DDR) was geen sprake van de door de toenmalige bondskanselier Kohl aangekondigde 'bloeiende landschappen', maar veeleer van het tegenovergestelde: een snel voortschrijdend verval van de traditionele Oost-Duitse industrieën, een massaal vertrek van vooral jonge Oost-Duitsers naar het Westen en als gevolg daarvan een beginnende economische en sociale verloedering van hele landstreken in het Oosten van de republiek. Deze ontwikkeling was ook een van de oorzaken van een dramatisch groeiende vijandige houding tegenover buitenlanders, rechts-extremistisch geweld en het succes van de rechts-extreme NPD en DVU in verscheidene Oost-Duitse deelstaatarlamenten.

De met de hereniging verbonden politieke, economische en sociale problemen zijn zelfs nu, zo'n twintig jaar na de val van de Muur, nog steeds niet helemaal opgelost. Pas allengs beginnen het denken en de levensomstandigheden van de mensen in Oost- en West-Duitsland naar elkaar toe te groeien.

Bij de verkiezingen voor de bondsdag in 1998 werd de regerende coalitie van CDU/CSU en FDP onder bondskanselier Helmut Kohl opgevolgd door een coalitie van SPD en Bündnis 90/de Groenen onder leiding van bondskanselier Gerhard Schröder van de SPD. De regering Schröder heeft vooral door twee dingen de aandacht op zich gevestigd: de weigering om deel te nemen aan de oorlog van de VS in Irak en de arbeidsmarkt- resp. (naar de 'bedenker' Peter Hartz genoemde) Hartz-hervorming. Terwijl Schröder als 'vredeskanselier' wat het eerste betreft op grote sympathie bij de bevolking kon rekenen, kostte de – slecht in elkaar gestoken en uitgevoerde – Hartz-hervorming hem in 2005 het kanselierschap en leidde, uit protest tegen de door veel Duitsers als on sociaal ervaren hervorming, tot een massaal verlies aan leden bij de SPD. Bij de verkiezingen voor de bondsdag in september 2005 werd de CDU/CSU de sterkste partij en levert sindsdien, in een grote coalitie met de SPD, de kanselier, resp. de kanselierse, Angela Merkel.

Politiek systeem en bestuursopbouw

Grondwet

Op 23 mei 1949 werd de 'Grondwet', de constitutie van de Bondsrepubliek Duitsland, openbaar gemaakt. Sindsdien is Duitsland een democratisch-parlementaire bondsstaat met een parlement bestaande uit twee kamers (bondsdag en bondsraad) en een overwegend met representatieve taken belaste bondspresident aan het hoofd.

Federale structuur

De Bondsrepubliek Duitsland bestaat sinds 1990 uit 16 deelstaten (daarvoor waren het er tien plus West-Berlijn, dat een speciale status genoot) en heeft een federale structuur. De hoogste staatsmacht ligt bij de bondsstaat ('bondsrecht gaat boven het recht van de deelstaat'), maar de deelstaten beschikken over verstreckende eigen overheidsbevoegdheden, bijvoorbeeld op het terrein van de politie of het onderwijssysteem. De buitenlandse betrekkingen en de landsverdediging vallen uitsluitend onder de verantwoordelijkheid van de bond.

Bondsdag (Bundestag)

De bondsdag telt tenminste 598 leden en wordt om de vier jaar op grond van een gecombineerd (meerderheids- / evenredig) verkiezingsstelsel gekozen. Een partij moet tenminste 5% van de kiezersstemmen hebben om in de bondsdag te kunnen komen (vijf-procent-drempel). Sinds 1999 heeft de bondsdag zijn zetel in het Rijksdaggebouw in Berlijn.

Bondsraad (Bundesrat)

De bondsraad telt 69 leden en bestaat uit vertegenwoordigers van de 16 deelstaatregeringen. Elke deelstaat heeft, afhankelijk van de grootte van de bevolking, 3 tot 6 stemmen, die echter en bloc moeten worden uitgebracht. Alle wetten die verband houden met de federale structuur van de Bondsrepubliek, d.w.z de bevoegdheid van de deelstaten betreffen, moeten voor de aannahme door de bondsraad worden behandeld. Sinds de verhuizing in het jaar 2000 heeft de bondsraad zijn zetel in het gebouw van de oude Pruisische Eerste Kamer in Berlijn.

Staatshoofd

Staatshoofd van de Bondsrepubliek is de bondspresident, die door het kiescollege van de afgevaardigden van de bondsdag en de bondsraad voor vijf jaar wordt verkozen en zijn ambt ten hoogste twee kiesperiodes mag uitoefenen. De bondspresident – sinds 2004 bekleedt Horst Köhler zijn ambt – benoemt en ontslaat de bondskanselier en de ministers; hij heeft echter nauwelijks ambtsbevoegdheden, maar zijn functie beperkt zich in de grond van de zaak tot representatieve bezigheden. Het kabinet van de bondspresident is Schloss Bellevue in Berlijn of Villa Hammerschmidt in Bonn.

Bondsregering

De centrale figuur in de staat is, als regeringschef, de bondskanselier of, sinds 2005 de bondskanselierse in de figuur van de CDU-politica Angela Merkel. De bondskanselierse wordt door de bondsdag gekozen, wijst de ministers aan en beslist over de politieke richtlijnen van de Bondsrepubliek Duitsland. Hoewel zij qua macht de hoogste positie inneemt, staat zij protocollair pas op de derde plaats – na de bondspresident en de voorzitter van de bondsdag.

Deelstaten (Bundesländer)

De Bondsrepubliek Duitsland bestaat sinds de hereniging uit 16 deelstaten – landen en stadstaten die – zoals bijvoorbeeld Hamburg – uitsluitend uit de gelijknamige steden bestaan. De deelstaten hebben ieder eigen grondwetten, door het volk gekozen parlementen en regeringen. Onderstaand een overzicht van de deelstaten met hun hoofdsteden / regeringszetels.

	deelstaat	hoofdstad
1	Baden-Württemberg	Stuttgart
2	Beieren	München
3	Berlijn (stadstaat)	Berlijn
4	Brandenburg	Potsdam
5	Bremen (stadstaat)	Bremen
6	Hamburg (stadstaat)	Hamburg
7	Hessen	Wiesbaden
8	Mecklenburg-Vorpommern	Schwerin
9	Nedersaksen	Hannover
10	Noordrijn-Westfalen	Düsseldorf
11	Rijnland-Palts	Mainz
12	Saarland	Saarbrücken
13	Saksen	Dresden
14	Saksen-Anhalt	Maagdenburg
15	Sleeswijk-Holstein	Kiel
16	Thuringen	Erfurt

Partijenlandschap

In de Duitse bondsdag zijn op dit moment zes partijen vertegenwoordigd: de CDU, de CSU, de SPD, de FDP, *Die Linke* en *Bündnis 90/Die Grünen*.

CDU

De *Christlich Demokratische Union Deutschlands (CDU)* werd 1945 als supraconfessionele opvolger van conservatieve en religieuze partijen – vooral de Zentrumpartei – opgericht. Zij voelt zich verbonden met de christelijke sociale leer en het conservatisme. De CDU is in het hele bondsgebied vertegenwoordigd, behalve in Beieren. Haar bekendste vertegenwoordigers zijn Konrad Adenauer en Helmut Kohl en, als eerste bondskanselierse van haar land, Angela Merkel.

CSU

De *Christlich Soziale Union (CSU)* is een in 1946 opgerichte rechts-conservatieve partij, die alleen in Beieren vertegenwoordigd is, maar daar tot dusver buitengewoon succesvol was: sinds haar oprichting heeft zij slechts één kabinetsperiode, van 1954-1957, *niet* de minister-president geleverd. Zij vormt in de Duitse bondsdag, samen met haar zusterpartij CDU één fractie. De bekendste CSU-politicus was Franz-Josef Strauß (1915-1988).

SPD

De *Sozialdemokratische Partei Deutschlands (SPD)*, die haar historische wortels in de arbeidersbeweging heeft, is de oudste politieke partij van Duitsland (oprichting van de 'Allgemeine Deutsche Arbeiterverein' in 1863). Sinds het 'Godesberger Programm' van 1959 noemt zij zich officieel niet alleen geen arbeiderspartij meer, maar volkspartij, die ook voor andere maatschappelijke groeperingen verkiesbaar is. Door het opgeven van traditioneel sociaaldemocratische posities en de effecten van een sociaal onevenwichtig hervormingsbeleid onder de regering van de SPD-politicus Gerhard Schröder heeft de SPD de laatste jaren grote delen van haar aanhang verloren.

FDP

De liberale *Freie Demokratische Partei (FDP)* werd 1948 opgericht en vormde vaak het 'Zünglein an der Waage' als kleine coalitiepartner van de CDU of de SPD in de regering. Terwijl de FDP tot in de jaren zeventig een duidelijk links-liberale koers volgde en de rechten op vrijheid van het individu in haar beleid voorop stelde, veranderde zij zich in de jaren negentig steeds meer in een neoliberale partij, die de vrijheid van de ondernemers beklemtoonde en zo de titel 'partij van de beter verdienenden' verwierf.

Die Linke

Die Linke (tot haar vereniging in juni 2007 *Die Linkspartei / WASG* geheten) is ontstaan uit een kiesvereniging van enerzijds de *Partei des Demokratischen Sozialismus (PDS)* en anderzijds de partij *Arbeit & soziale Gerechtigkeit – Die Wahlalternative (WASG)*. De PDS, de opvolgster van de voormalige DDR-Staatspartij SED, had haar machtsbasis vooral in de Oost-Duitse deelstaten, maar was in West-Duitsland vrijwel zonder betekenis. De WASG ontstond in 2005 op initiatief van vakbondsleden en teleurgestelde leden van de SPD uit protest tegen het hervormingsbeleid van de rood-groene regering onder Gerhard Schröder. Voor de bondsdagverkiezingen in 2005 opende de PDS haar lijsten voor WASG-leden. Dit was ook de reden waarom de PDS in *Die Linkspartei* werd omgedoopt. De door beide partijen nagestreefde vereniging is inmiddels (16 juni 2007) voltooid. De meest prominente figuur in de nieuwe partij is de voormalige voorzitter van de SPD en minister van Financiën Oskar Lafontaine, die samen met Lothar Bisky het voorzitterschap van de nieuwe partij bekleedt.

Bündnis 90/Die Grünen

De partij van de *Grünen* ontstond uit delen van de Nieuwe Sociale Bewegingen, zoals bijvoorbeeld de vrouwenbeweging, de vredes- en milieubeweging van de jaren zeventig, en uit restanten van communistische splinterpartijen. In 1983 kwamen de Groenen voor het eerst in de bondsdag. In 1990 verenigden zij zich met de Oost-Duitse Groenen en in 1993 met *Bündnis 90*, een fusie van burgerbewegingen en oppositiegroepen in de voormalige DDR, tot *Bündnis 90/Die Grünen*. Anders dan de Linkspartij zijn de Groenen vooral vertegenwoordigd in de westelijke deelstaten. In 1985 maakten zij in Hessen – met de groene minister van Milieu Joschka Fischer, de latere minister van Buitenlandse Zaken – voor het eerst deel uit van een deelstaatregering, daarna nog in een reeks andere deelstaten en tenslotte, van 1998 tot 2005, ook van de bondsregering. Door haar deelname aan de regering in het kabinet Gerhard Schröder heeft de partij tenslotte haar imago als protestpartij verloren en moet leven met de reputatie een ‘partij van leraren’ te zijn, d.w.z. een partij die voornamelijk de intellectuele ambtenarij vertegenwoordigt.

Rechts-extreme partijen

In de eerste kabinetsperioden zaten verschillende rechts-conservatieve partijen in de bondsdag, bijvoorbeeld de *Deutsche Reichspartei*, de *Deutsche Partei*, de *Gesamtdeutsche Block/Bund der Heimatvertriebenen und Entrechteten* of de *Bayernpartei*. Sindsdien is alleen de rechts-populistische partij van de *Republikaner* er twee keer in geslaagd in de bondsdag vertegenwoordigd te zijn, van 1985 tot 1987 met twee en van 1995 tot 1998 met één vertegenwoordiger. Hierbij ging het om leden van de CDU die pas na hun verkiezing de overstap naar de *Republikaner* maakten en hun zetel behielden. Op het niveau van de deelstaten zijn rechts-extremistische partijen als de *Republikaner*, de *Nationaldemokratische Partei Deutschlands (NPD)* of de *Deutsche Volksunion (DVU)* er echter herhaaldelijk in geslaagd in de parlementen van de deelstaten te komen.

Regionale partijen en ‘kiezersgroepen’

Daarnaast bestaat er in Duitsland een groot aantal regionale partijen en zogeheten ‘kiezersgroepen’, die weliswaar vertegenwoordigd zijn in de communale parlementen (gemeenteraden), maar op grond van de vijf-procent-drempel de stap naar de parlementen van de deelstaat of de bondsdag meestal niet kunnen zetten. Een uitzondering vormt het *Südschleswigsche Wählerverband*, dat de Deense minderheid in Sleeswijk-Holstein vertegenwoordigt en volgens de wet niet aan de vijf-procent-drempel hoeft te voldoen.

Verboden partijen

Sinds het bestaan van de Bondsrepubliek zijn er maar twee partijen verboden: de links-extreme *Sozialistische Reichspartei* (1952) en de *Kommunistische Partei Deutschlands* (1956). Een poging tot verbod van de *NPD* is in 2004 mislukt.

Verdere informatie over het thema

Wie zich nader wil bezighouden met Duitsland, zijn geschiedenis, cultuur en samenleving, zij verwezen naar de volgende boektitels:

- Geert van Istendael: *Mijn Duitsland*. Amsterdam, Antwerpen: Atlas, 2007.
- Dik Linthout: *Onbekende bureu. Duitsland voor Nederlanders. Nederland voor Duitsers*. Amsterdam: Atlas, 2006.
- Ute Schürings: *Zwischen Pommes und Praline. Mentalitätsunterschiede, Verhandlungs- und Gesprächskulturen in den Niederlanden, Belgien, Luxemburg und Nordrhein-Westfalen*. Münster: Agenda, 2003.
- Jan Vis en Gebhard Moldenhauer (red.): *Nederland en Duitsland : elkaar kennen en begrijpen*: Assen : Van Gorcum, 2000.

Hier bevindt zich informatie over bijna alle in de voorgaande bijdrage behandelde thema's.

Aan te bevelen zijn ook de volgende websites

- <http://www.deutschland.de/home.php> (ook in het Engels)
- <http://www.minbuza.nl/nl/reizenlanden/landen,duitsland.html>
- <http://www.duitslandweb.nl>
- <http://nl.wikipedia.org/wiki/Duitsland>

Vertaling: Dik Linthout

September 2007